

Offprint



Katolícke biblické dielo

Studia Biblica Slovaca je časopis zameraný na skúmanie Svätého písma Starého a Nového zákona predovšetkým zo stránky filologickej, historickej, exegetickej a teologickej.

Vydáva Katolícke biblické dielo, Svit, s cirkevným schválením.

Imprimatur: Mons. František Tondra, spišský diecézny biskup, č. 1-06 zo dňa 3. 1. 2006

Nihil obstat: Anton Tyrol

Šéfredaktor: Blažej ŠTRBA (Badín)

Redakčná rada: Jaroslav BROŽ (Praha, CZ) - Peter DUBOVSKÝ SJ (Roma, I) - Pavol FARKAŠ (Nitra) - Peter FEDOR (Prešov) - Juraj FENÍK (Drienov) - Sr. Júlia Daniela ISKROVÁ OP (Ružomberok) - Róbert JÁGER (Prešov) - Jozef JANČOVIČ (Bratislava) - Róbert LAPKO (Košice) - Milan SOVA (Bratislava) - Peter ŠOLTÉS (Oestrich-Winkel, D) - Jozef TIŇO (Bratislava) - František TRSTENSKÝ (Spišské Podhradie) - Pavol VILHAN (Roma, I) - Sr. Gabriela Ivana VLKOVÁ OP (Olomouc, CZ)

Za lektorovanie všetkých článkov zodpovedá redakčná rada.

Jazyková úprava: Elena Slaná

Zalamovanie: redakcia

Na príprave publikácie sa podieľali aj Adriana Alexyová, Mária Mihulcová, Zuzana Škrinárová a Miroslav Varšo.

Príspevky v slovenčine alebo češtine, alebo knihy na recenziu prosíme adresovať na jednu z adries:

Redakcia *Studia Biblica Slovaca*, Blažej Štrba, Banská 28, 976 32 Badín (Slovakia), tel.: (00421) 048/418 22 42, fax: (+421) 048/418 22 08, redakcia@biblica.sk, www.biblica.sk,

František Trstenský, Teologický inštitút, Spišská Kapitula 6, 053 04 Spišské Podhradie (Slovakia), tel.: (00421) 053/419 41 80, f.trstensky@centrum.sk.

Príspevky sa požadujú tak v elektronickej podobe (disketou alebo pripojeným dokumentom e-mailu, podľa možnosti v Microsoft Word formáte s typom písma Times New Roman), ako aj vo vytlačenej forme (A4, riadkovanie 1,5). Ak sú používané iné typy písma pre hebrejčinu a gréčtinu ako v BibleWorks, tak upresniť aké. Príspevok typu článok alebo poznámka musí byť doplnený zhrnutím nie dlhším ako 150 slov, jeho anglickou verziou a zoznamom bibliografie. Nevyžiadané exempláre sa späť neposielajú. Redakcia si vyhradzuje právo na jazykovú a štylistickú úpravu prijatých príspevkov.

Objednávku posielajte na Katolícke biblické dielo alebo na adresu redakcie.

Bankové konto: 4008274864/7500, IBAN: SK28 7500 0000 0040 0827 4864.

Články časopisu sú abstrahované v troch svetových periodikách: *Old Testament Abstracts* ISSN 0364-8591, *New Testament Abstracts* ISSN 0028-6877 a *Elenchus of Biblica*.

Studia Biblica Slovaca

© 2010 by Katolícke biblické dielo, Svit

Katolícke biblické dielo, Nábrežie Jána Pavla II, 697/4, 059 21 Svit – SK, www.kbd.sk

Tlač: PUBLICA, publica.nitra@gmail.com

Printed in Slovakia

ISSN 1338-0141

EV 3744/09

Verš 16b nemusí byť vnímaný ako protiváha chvály (14-15), ale skôr ako úvod k odsúdeniu bezbožných v 16c.

545-558: **L. Mazinghi: «The Divine Violence in the Book of Qoheleth».** Kazateľova skúsenosť násilia a útlaku nevinných v Kaz 4,1 vedie Mazinghiho k otázke kazateľovej teodiceu. V Kaz 9,1-3 je naznačená výčitka Bohu ohľadom trestu a odmeny a v Kaz 8,16-17 je zasa vyjadrená nepochopiteľnosť Boha. Kazateľ netvorí teodiceu z dôvodu ľudskej ohraničenosti, ale odporúča človeku prijímať v bázni všetko z Božej ruky.

559-563: **E. P. McGarry: «An Underappreciated Medical Allusion in Amos 6,6?».** Článok poukazuje na lekárske využitie vína a oleja – popri kulinárskom a kozmetickom využití. Amos vystihuje túto viacvýznamovosť v 6,6 pri líčení obrazu hostiny a nevšimaní si „Jozefových rán“.

564-572: **G. Morrison: «The Composition of II Maccabees: Insights Provided by a Literary *topos*».** Autor v svojom príspevku skúma literárny *topos* (opakujúci sa motív) historického zhrnutia (epitomií) v 2 Mach. Morrison sa nestotožňuje s tvrdením, že 2 Mach má tendenciu umenšovať židovsko-grécky konflikt.

Jaroslav Mudroň SJ

Recenzie

Daniela Iskrová: *Exegeticko-teologický komentár k Prvému Jánovmu listu*. Katolícka univerzita v Ružomberku, Filozofická fakulta, 2008. 262 s. ISBN 978-80-8084-388-5.

Monografia bola recenzovaná doc. ThDr. Jozefom Leščinským, PhD. a prof. ThDr. Vojtechom Boháčom, PhD. Autorka disponuje znalosťou celej škály jazykov, čo prezrádza obsah použitej literatúry, ktorý zahŕňa publikácie v slovenčine, koiné gréčtine, angličtine, nemčine, taliančine, francúzštine a španielčine. Kľúčové exegetické diela, z ktorých autorka čerpá, sú v taliančine. Opiera sa predovšetkým o závery R. E. Browna, R. Schnackenburga, I. de la Potterieho a U. Vanniho. Na každej strane nájdeme bohatý kritický aparát, ktorý uľahčuje čítanie laikom. Pre teológov sú prínosné najmä poznámky k bohatému významu a kontextu určitých slov, dominantne slovies. V prílohe je uvedený celý grécky text Prvého Jánovho listu, a v ňom sú vyznačené teologické dôrazy, na základe ktorých bola vytvorená jeho štruktúra. Text monografie je rozčlenený do 4 kapitol.

V úvode autorka podáva prehľad dejín skúmania Prvého Jánovho listu (ďalej 1 Jn) a začína menami cirkevných otcov Ireneja, Klementa Alexandrijského, Tertuliána, Augustína, Cypriána, Dionýzia Alexandrijského. Patristické spisy majú však väčší záujem o Jánovo evanjelium. Obnovený záujem o Jánove listy je registrovaný najmä v oblasti polemik obdobia stredoveku a reformácie.

V modernej dobe, od 20. storočia, sa biblisti v Nemecku zameriavajú predovšetkým na otázku literárneho druhu, jazyka, štýlu, teológie a na základe toho i autorstva Jánovho evanjelia a listov. Ťažiskom výskumu Iskrovej je synchronický aspekt 1 Jn s jeho jazykovo-syntaktickou analýzou, ktorý je zastúpený v 2. kapitole. Po tejto časti nasleduje prezentácia teologického odkazu a aplikácia získaných poznatkov na dnešnú dobu.

Prvá kapitola má nadpis *Introduktívna časť*. Informuje čitateľa o jánovskom korpuse, hypotézach o zložení jánovskej komunity, existencii jánovskej školy, vysvetleniami kryptonymu *milovaný učeník*, o autorovi, adresátoch, dobe a mieste napísania 1 Jn, ako aj o jeho kontexte, literárnom druhu a štruktúre. Vývoj jánovskej komunity analyzuje autorka formou hypotéz troch autorov nasledovne:

1. **J. Louis Martyn** – Jánovská komunita vznikla v rokoch 70 – 80 po Kristovi zo židov navštevujúcich synagógu, ktorí však verili v Ježiša ako Mesiáša alebo proroka ako Mojžiša (s. 23). Neskoršie boli zo synagógy vylúčení najmä pre kristológiu „zhora“. Do času napísania Jánovho evanjelia tvorili jeho komunitu najmenej štyri skupiny: židia v synagóge, kryptokresťania v synagóge, židokresťanské skupiny vylúčené zo synagógy a jánovská komunita židovských kresťanov.
2. **Oscar Cullmann** – Jánovský okruh tvorili neortodoxní židia: učeníci Jána Krstiteľa, jánovský okruh Ježišových učeníkov a zvláštna helenistická skupina v prvotnej jeruzalemskej komunite. V Samárii absorbuje teológia jánovskej komunity prvky samaritánskeho náboženstva.
3. **R. E. Brown** – Začiatky jánovskej komunity sú v Palestíne v období 70. – 80. rokov po Kristovi. Najprv ju tvorili židovskí učeníci Jána Krstiteľa s kristológiou „zdola“ (s. 25, 26). *Milovaným učeníkom* bol muž, ktorý Ježiša síce poznal, ale nepatril medzi 12 apoštolov. Druhú fázu vývoja jánovskej komunity datuje asi do roku 90 a charakterizuje ju polemikami s neveriacimi v Ježiša Krista ako Spasiteľa. Napísané je Jánovo evanjelium. V tretej fáze okolo roku 100 vznikajú 1 Jn a 2 Jn. Posledná fáza sa vyznačuje nutnosťou vytvorenia ekleziálnej pastierskej štruktúry a ostrými konfliktmi s falošnými učiteľmi, ktorí svornosť jánovskej komunity rozbíjali smerom k doketizmu, gnosticizmu a kerintianizmu (s. 29).

Vývoj j. komunity sa dá podľa Iskrovej časovo a priestorovo umiestniť medzi roky 80 – 120 po Kristovi do okolia Efezu. Jej členovia boli majoritne pohanokresťanského pôvodu. Prízvukovanie pôsobenia a vedenia Ducha pravdepodobne naznačuje absenciu hierarchickej štruktúry komunity. Charakter

1 Jn je špirálovitý a centrom jeho záujmu je rast spoločenstva s Bohom. Ide o epištolu so vsuvkami všeobecnejšieho charakteru.

Exegetická časť je nadpisom 2. kapitoly. Každý celok 1 Jn, ktorý je analyzovaný, je rozpracovaný v štyroch krokoch: a) Text, preklad a štruktúra; b) Vybrané problémy textovej kritiky; c) Literárne poznámky; d) Exegéza. Začiatočná perikopa 1 Jn 1,1-4 je úvodným slovom k celku 1 Jn 1,5-5,12. Hneď si všimneme časté použitie ἡμεῖς (1. os. pl.) v 1 Jn, ktoré sa v tejto epištole nachádza 51-krát. Pravdepodobne ide o označenie akreditovaných nositeľov pravej tradície. Katecheticky vyjadrujú, že existujúce spoločenstvo musí rásť a zdokonaľovať sa (s. 71).

Cyklus 1 Jn 1,5-2,28 obsahuje tri sekcie a je zameraný na „ekleziologické kritériá autentického spoločenstva s Bohom, ktoré sú odvodené zo skutočnosti, že sa Boh zjavil ako *svetlo*.“ (s. 73). Úpravy sa týkajú eticko-náboženského rozmeru správania veriaceho človeka, ktorý je síce stále hriešnikom, ale takým, ktorý si vďaka *svetlu* svoj hriech jasne uvedomuje, ľutuje ho a prosí Ježiša Krista o odpustenie. Boh je k hriešnikovi πιστός a δίκαιος, avšak spravodlivý nie v zmysle trestajúceho Boha, ale v kontexte s Jeho charakteristikou vernosti znamená, že je Bohom odpúšťajúcim. Sloveso γινώσκω neznamena intelektuálne poznanie Boha, ale neustále prehlbovanie vzťahu s Bohom (s. 85), čo je inak vyjadrené slovným spojením ἐν τῷ φωτι εἶναι (s. 89). Tma je označením aktívnej sily zla, ktorá je dôsledkom absencie svetla lásky. Keď pisateľ oslovuje adresátov v 1 Jn 2,12-2,14, používa na to tri substantíva v pluráli: τεκνία, πατέρες, νεανίσκοι. U exegetov nachádza toto oslovenie rôzne vysvetlenia, napr. Bruce, F. F. hovorí o troch skupinách duchovnej zrelosti (deti sú iba nedávno obrátení na vieru, etc.); Brown a Schnackenburg rozlišujú dve skupiny – otcovia sú duchovne zrelí, mládenci na začiatku cesty viery a označenie deti sa vzťahuje globálne na všetkých veriacich. Sila mládencov spočíva v Božom prebývaní v ich vnútri. V celku 1 Jn 2,18-2,28 je zahrnutý opis falošných učiteľov a výstraha pred ovplyvnením ich náukou, ktorá neuznáva vtelenie Božieho syna v Ježišovi z Nazareta (s. 103), a preto ich nazýva ἀντίχριστοι. Tento termín je exkluzívnou záležitosťou jánovských listov. Cenným poznatkom je analýza slova παρρησία, ktorú Iskrová robí na základe vysvetlenia Browna, Malatestu a Spicqa: „Etymologický rozbor termínu παρρησία poukazuje na παν – *všetko* a na koreň ρη – *hovoríť* s významom *povedať všetko* vo význame *hovoríť slobodne, s odvahou*, čo je typickým vyjadrením slobodného človeka. Tento termín má v LXX a v židovsko-helenistickej literatúre náboženský význam a vyjadruje dôvernú slobodu veriaceho človeka voči Bohu.“ (s. 109).

Druhý cyklus sa nachádza v celku 1 Jn 2,29-4,6. Prehlbuje predošlý cyklus a stanoví kristologické kritériá spoločenstva s Bohom. Narodenie sa pre život v Bohu je pripísané Otcovi. Účasť na tomto živote pochopí iba ten, kto ho vlastní. Nevyhnutným predpokladom tohto pochopenia je totiž jeho skúsenostné poznanie. Božie deti sú konfrontované s útokom detí sveta a ich zneváženie spočíva

v odlišnosti vlastníctva, resp. nevlastnenia života v Bohu. Odpoveďou Božieho dieťaťa na Otcovu lásku k nám je etické konanie spravodlivosti a snaha nehrešiť (s. 117). Keď pisateľ hovorí v 1 Jn 3, 9, že *kto sa narodil z Boha, nekoná hriech*, opiera sa predovšetkým o participium perfekta slovesa *narodil sa*: „Sloveso γεγεννημένος – *narodil sa* v participiu perfekta vyjadruje, že skutočne dôležité nie je len stať sa Božími synmi pri vstupe do kresťanstva, ale vytrvať v tejto novej spôsobnej situácii prostredníctvom vernosti a viery, ktorá sa sústreďuje predovšetkým na prijatie skutočnej identity Ježiša Krista.“ (s. 120). Autenticnosť kresťanstva hlásiaceho sa ku Kristovi je overovaná láskou k človekovi. Je nemysliteľné, aby veriaci človek odmietol bratovi pomoc v núdzi a žeby skutky jeho lásky neprinášali ovocie. Tento status opravdivo veriaceho človeka vyplýva zo vzoru, akým bol Kristus, keď dával nielen počas svojho života, ale dal dar aj samotným ukončením svojej pozemskej púte na vykúpenie stvorenstva. Z toho dôvodu volí pisateľ sloveso *οφείλομεν* v indikatíve prézenta. Pohyb Božej lásky je blokovaný tým, kto sa nespráva k človeku tak, ako to robil Kristus (s. 127). Slová o láske a skutky lásky sú diametrálne odlišné veci; Boh koná cez ľudské milovanie *έν έργω και αληθεία*. Boží Duch v človeku pôsobí vyznanie, že Ježiš Kristus prišiel v tele, a práve toto vyznanie je radikálnym meradlom pravosti viery kresťana na rozdiel od antikristovho ducha, ktorý pôsobí popieranie (s. 133).

Celok 1 Jn 4,7–5,12 predstavuje tretí cyklus. Prioritnými teologickými kritériami sú tu láska a viera. Vzájomná láska je základom kresťanskej komunity. Človek má Bohom danú schopnosť milovať, je *ό αγαπων*. V praxi táto láska znamená otvorenosť pre iného. Schnackenburg k tomu hovorí: „Iba tí, ktorí preukazujú vzájomnú lásku, sa delia s Božou prirodzenosťou a majú priateľstvo s Bohom.“ (s. 139). Za vrchol jánovskej kontemplácie Boha označuje Iskrová slová v 1 Jn 4, 16. Tam, kde je spoločenstvo s Bohom a človekom, nie je už miesto pre φόβος. Strach je znakom absencie lásky a pochádza z neprítomnosti Boha vo vnútri človeka. Týmto spôsobom je odsúdenie spomínaného človeka už začaté. Takisto platí aj opak, teda aj víťazstvo, spasenie sa už začalo v tom, v kom Boh neustále prebýva (s. 143). Napriek zdanlivo náročným Otcovým prikázaniam, pisateľ adresátov uistuje, že sú *αι έντολαι* v podstate jednoduché na zachovávanie, pretože Boh „dá silu na ich zachovávanie.“ (s. 148). Istota viery je našim víťazstvom, ktoré už v aoriste *νικήσασα*. Ježiš Kristus je zdrojom posvätnosti vody a krvi, na ktorých majú veriaci podiel v krste a eucharistii. V 1 Jn 5, 8b máme dočinenia s Jánovou commou, vsuvkou, ktorú nemá žiadny grécky rukopis pred 14. storočím (bližšie pozri s. 151).

Epilógom epištoly je časť v 1 Jn 5,13-21. Pozostáva z 9 veršov a podobne ako v úvodnej časti, aj tu dominuje 1. osoba plurálu. Azda najkomplexnejšie vyjadrenia tohto celku predstavujú pre čitateľa slovné spojenia *hriech, ktorý vedie k smrti*, a *hriech, ktorý nevedie k smrti*. K smrti vedie pseudonauka falošných učiteľov, ktorí popierajú, že Ježiš je skutočne Kristus. Hriech, ktorý nevedie

k smrti, je každý, s ktorým veriaci pristúpi pred Ježiša Krista ako k jedinému východisku na ceste odpustenia. Božie vypočutie modlitby je zaručené každému, kto prosí *κατα το θέλημα αὐτου*. V texte pisateľ používa epištolárny aorist, ktorý naznačuje, že jeho opis prítomnej udalosti bude pre čitateľa, v čase jeho čítania, už minulosťou (s. 156). Chiazmické usporiadanie slovies čitateľa upozorňuje, že ide o súvislé a od seba navzájom závisiace činnosti. V 1 Jn 5, 18 je particípium aorista *ὁ γεννηθεὶς* opozitom slova *ὁ πονηρὸς*, a ide o narodeného z Boha, čiže Božieho Syna, ktorý je ochrancom veriaceho pred tým Zlým. Jánovské hapax legomenon je pojem *διάνοια* – rozumnosť, pochopenie, schopnosť myslieť a hebrejčina ho prekladá termínom *srdce* – centrum myšlienok a rozhodnutí (s. 160). Posledný verš tohto celku textu je 21. verš, neskorší dodatok, v ktorom pisateľ varuje pred modlami. Podľa Schnackenburga je slovo *εἰδωλον* všeobecnou metaforou hriechu.

3. kapitola monografie sa venuje teologickému výkladu 1 Jn. Boh je v epištote predstavený predovšetkým ako **svetlo** – Boh sa zjavuje a osvecuje človeka, aby toto zjavenie pochopil, a **láska** – je bezplatná a úplná. Obsahový charakter je teologicko-antropologický (s. 164). Kristus a Duch sú ďalšími teologickými témami epištoly. Kristus je predstavený ako unikátna obeť pre celé univerzum a Duch ako vnútorný dynamický princíp v človeku, ktorý pochádza od Otca a vedie individuum k milovaniu iného. Pisateľa 1 Jn zaujíma rast jednotlivca v strede živého ekleziálneho spoločenstva a jeho prístup je katechetický (s. 198). Božia láska sa aktualizuje v Božích deťoch, a preto má byť ich cieľom neustále stávanie sa Božími deťmi. Nie je to jednorazový akt rozhodnutia pre Ježiša Krista, ale vytrvalostná celoživotná dráha. Podobne je aj pojem hriechu označením kontinuálneho sledu postojov a konaní v rozpore s Božou vôľou, a tak vyjadruje celkový stav hriešnosti človeka, a nie len jednotlivý, konkrétne pomenovaný hriech. Zápal pre nasledovanie Krista má byť sebakritický, pretože mu v opačnom prípade hrozí fanatizmus a subjektivismus (s. 187). Prehľadnú štruktúru 1 Jn v podobe tabuľky nájde čitateľ monografie na s. 191.

Aplikácia posolstva 1 Jn na formáciu kresťanov v súčasnosti je témou 4. kapitoly monografie. Autorka prízvukuje miesto každého jednotlivca v ekleziálnom spoločenstve a poukazuje na spoločenstvo s Kristom cez Božie slovo a eucharistiu (s. 208). Isteže kresťanovi je potrebná aj individuálna, súkromná duchovná škola čítania Písma, modlitieb a meditácie; nemala by však vylučovať rast v spoločenstve a so spoločenstvom (s. 216). Podľa slov Leščinského je dnešné kresťanstvo ohrozené pohybom „po tradicionalistických koľajách.“ (s. 209). Neustále opakovanie minulých hriechov a prosba o ich odpustenie potrebujú mať progresívny vývoj smerom k životu vo svetle odpustenia. Náš život by sa mal stávať pre iného darom podľa vzoru života Ježiša Krista. Úroveň viery človeka sa prejavuje v jeho správaní (s. 214). Láska k človeku je produktom Božej lásky v nás. Iskrová k tomuto cituje Sarku: „Prostredníctvom lásky môže dôjsť

k najhlbšej komunikácii osôb, aká je možná medzi ľuďmi.“ (s. 219). Pochopenie druhého sa má diať celým bytím; vyžaduje si trpezlivosť, pozorné počúvanie a konštruktívne zvážení pomoc.

Záver monografie je zhrnutím získaných nosných poznatkov o pozadí vzniku 1 Jn, jeho odkaze a aplikácii na dnešný stav kresťanstva. Zo všetkého povedaného v závere vyberáme slová, ktoré sú zhrnutím inkulturovaného odkazu 1 Jn: „Kresťania v dnešnej dobe žijú vo svete, v ktorom sú veľmi silno ovplyvňovaní *svetom* – prostredím, a preto je nevyhnutné, aby neustále nielen objavovali svoju skutočnú kresťanskú identitu, ale aby **prít'azlivým spôsobom žili svoju pravú vieru v Ježiša Krista.**“ (s. 229).

O autorke

Daniela Iskrová získala licenciát v odbore Biblická teológia na Pápežskej univerzite Gregoriane v Ríme v roku 2002. Od tohto roku pôsobila ako asistentka na Katolíckej univerzite v Ružomberku, na Filozofickej fakulte a jej Katedre religionistiky a náboženskej výchovy. V roku 2008 obhájila na svojom pracovisku dizertačnú prácu v odbore Katolícka teológia. V súčasnosti pôsobí ako vedúca spomínanej Katedry religionistiky a náboženskej výchovy a ako odborná asistentka prednáša biblické novozmluvné vedy.

ThDr. Monika Zaviš, PhD.
Bratislava 30. augusta 2010

Contents

Treaties

Jean Louis SKA SJ

The Book of Exodus: Basic Issues and Open Questions 71-93

Georg BRAULIK OSB

God Fights for Israel. Some Remarks on the Intertextuality
of the Deuteronomistic Narrative About the Conquest
of the Land and Exodus 1–14 94-111

Peter DUBOVSKÝ SJ

God's Wrath in the Mesopotamic Royal Inscriptions and in
the Book of Exodus 112-122

Ivana VLKOVÁ OP

„The Lord is My Strength and Song.“ Statement of
the Traditional Antiphone (Ex 15:2; Isa 12:2; Psa 118:4) 123-135

Abstracts and Reviews 136-145

Communications and References 146-148

Obsah

Štúdie

<i>Jean Louis SKA SJ</i> Kniha Exodus: Základné a otvorené otázky	71-93
<i>Georg BRAULIK OSB</i> Boh bojuje za Izrael. K intertextualite deuteronomistického rozprávania o zaujatí krajiny a Exodus 1–14	94-111
<i>Peter DUBOVSKÝ SJ</i> Boží hnev v mezopotámskych kráľovských nápisocho a v Knihe Exodus	112-122
<i>Ivana VLKOVÁ OP</i> „Pán je mou silou a písní.“ Výpověď tradiční antifony (Ex 15,2; Iz 12,2; Ž 118,4)	123-135
Abstrakty a recenzie	136-145
Oznamy	146-148